

Obszar Azji Centralnej w chińskim projekcie Nowego Jedwabnego Szlaku

Piotr Dutkiewicz

05.02.2021

Artykuł w skrócie:

- Nowy Jedwabny Szlak — chiński projekt polityczno-gospodarczy
- Azja Centralna rejonem walki o wpływy pomiędzy Chinami, Rosją i Stanami Zjednoczonymi
- Azja Centralna — zagłębienie surowcowe
- Nowy Jedwabny Szlak szansą na rozwój krajów Azji Centralnej
- Zagrożenie terroryzmem islamskim w Chinach i Azji Centralnej

Azja Centralna w stosunkach międzynarodowych

Azja Centralna w polityce Chińskiej Republiki Ludowej pełni istotną rolę. Stwierdzenie to jest zasadne zwłaszcza w kontekście projektu Nowego Jedwabnego Szlaku, znanego oficjalnie pod nazwą „Jeden pas, jedna droga” (*One belt, one road*). O znaczeniu tego regionu dla Państwa Środka świadczą zarówno położenie geograficzne czy potencjał surowcowy, jak i rywalizacja z innymi państwami o wpływy na tym obszarze. Dominacja Chin w Azji Centralnej wpływa również na podtrzymanie jedności terytorialnej w prowincji Sinciang, a konkretnie potencjalny brak pomocy mniejszościom ujgurskim lub też zdecydowane ograniczenie takiego wsparcia. **Pokusiłbym się o stwierdzenie, że kontrola polityczna Azji Centralnej ma duże znaczenie nie tylko dla gospodarczego bezpieczeństwa i politycznej jedności terytorialnej Państwa Środka, ale także dla globalnej pozycji Chin.** Jeżeli istniałoby potencjalne niebezpieczeństwo wsparcia ruchów separatystycznych w Sinciangu, to najpewniej nadciągnęłoby ono drogą lądową z terenów Azji Centralnej lub Afganistanu. Wspomniane zagrożenie pozostaje nadal pewnym pokłosiem ogłoszenia w 2014 roku wsparcia dla Islamskiego Ruchu Turkiestanu Wschodniego (grupy skrajnej wpisanej na amerykańską listę organizacji terrorystycznych) zarówno przez ISIS, jak i al-Kaidę¹.

Warto wyjaśnić, co należy rozumieć pod pojęciem Azji Centralnej lub też Azji Środkowej. **Definicja ogólna, najczęściej stosowana odnosi się do obszaru Kazachstanu, Turkmenistanu, Uzbekistanu, Kirgistanu oraz Tadżykistanu.** Region ten charakteryzuje się bardzo dużym zróżnicowaniem mniejszości etnicznych. Na podstawie tego podziału możemy wyodrębnić m.in. ludy wschodnio-turkijskie, wschodnio-mongolskie czy irańskie. Istnieje też definicja o szerszym znaczeniu, którą stosuje organizacja światowego dziedzictwa

¹ Dr. Lin Christina, 2014, *Al Qaeda and ISIS Have Declared War on China — Will Beijing Now Arm the Kurds?*, https://www.files.ethz.ch/isn/185086/299_Lin.pdf, dostęp: 06.12.2020.

UNESCO, dodając do definicji ogólnej takie tereny, jak Mongolia, Tybet, północno-wschodni Iran, Indie, środkowo-wschodnią Rosję². Azja Centralna bywa też określana granicą wpływów państw wschodnich oraz zachodnich. Podział ten jest symboliczny i został wyodrębniony na podstawie oddziaływań kulturowych. Obszar ten jest również postrzegany jako niestabilny oraz zagrożony potencjalnymi konfliktami. Mogą one wybuchnąć także w sąsiedztwie Azji Środkowej; wymienić tutaj można tereny takie, jak Region Autonomiczny Sinciang (należący do Chin) czy Afganistan.

Do momentu rozpadu Związku Radzieckiego Azja Centralna pełniła raczej marginalną rolę, jeżeli chodzi o znaczenie na arenie międzynarodowej³. Jej potencjał był wykorzystywany głównie przez ZSRR, a konkretne republiki pełniły przede wszystkim funkcję zaplecza surowcowego. Po rozpadzie Związku Radzieckiego dotychczasowe republiki radzieckie stały się suwerennymi państwami. Rosja starała się utrzymać na tym terenie swoje wpływy, konkurując w latach 90. ze Stanami Zjednoczonymi. Istotna zmiana znaczenia geopolitycznego Azji Środkowej dokonała się po 11 września 2001 roku. Przyczyną było rozpoczęcie przez Amerykanów wojny z terroryzmem na skalę globalną. Obszar ten przede wszystkim nadal pozostaje terytorium walki o wpływy między państwami, jednak coraz mniej w kontekście militarnym, a coraz bardziej w kwestii rywalizacji gospodarczej poszczególnych państw zewnętrznych. **Jest to rywalizacja wpływów przede wszystkim Federacji Rosyjskiej, Stanów Zjednoczonych i Chińskiej Republiki Ludowej.**

Projekt polityczno-inwestycyjny Nowego Jedwabnego Szlaku to transkontynentalny pas łączący kontynenty azjatycki, europejski oraz afrykański. Głównym celem projektu jest rozwój infrastruktury oraz przyspieszenie integracji gospodarczej krajów położonych wzdłuż historycznego Jedwabnego Szlaku⁴. Projekt zakłada też integrację finansową oraz wymianę kulturową i akademicką. Pierwszą poważną wersję projektu przedstawiono już w 2013 roku, jednak inwestycja nadal jest doprecyzowana. Sformułowane ogólne założenia projektu mają zachęcić do uczestnictwa w nim poszczególne państwa. Natomiast Chiny przy pomocy tego projektu chcą umożliwić rozwój swoim firmom

² Miroshnikov Lev Ivanovich, Paris 1992, *APPENDIX: A note on the meaning of the term „Central Asia” as used in this book*, [w:] *History of Civilizations of Central Asia, t. I*, red. A. H. Dani, V. M. Masson, UNESCO Publishing, s. 467-470.

³ Olędzki Jerzy Aleksander, Warszawa 2014, *Zaangażowanie Unii Europejskiej w rozwój gospodarczy i społeczny Azji Centralnej. Stan i perspektywy*, Studia Europejskie nr 2, Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, s. 30.

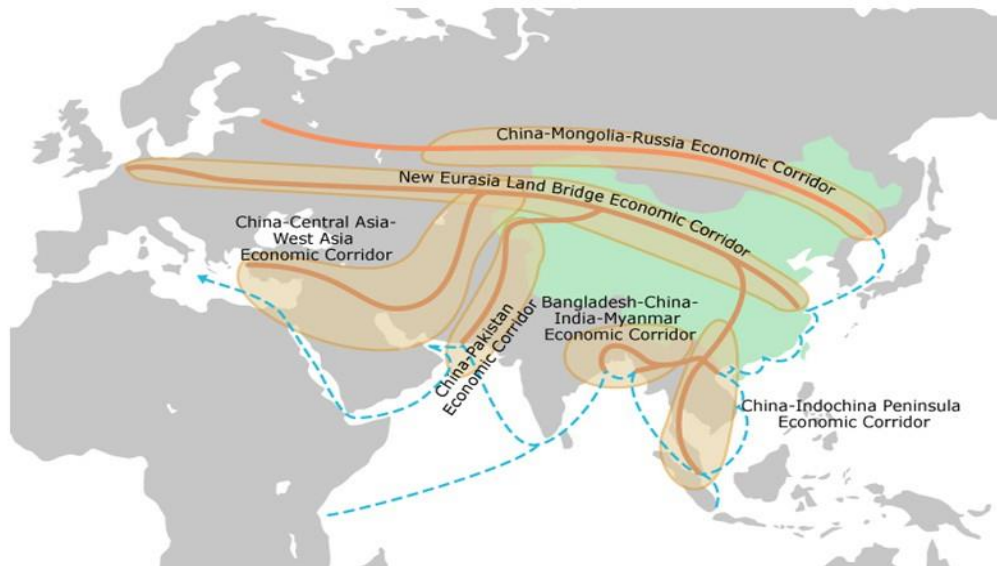
⁴ *Belt and Road Initiative*, <https://www.beltroad-initiative.com/belt-and-road/>, dostęp: 31.12.2020.

i realizować politykę ekspansji gospodarczej. Dla ChRL jest to próba szukania nowych rynków zbytu, które pozwolą na dalszy rozwój jej gospodarki. Głównym zagrożeniem dla Europy jest możliwość dominacji chińskiej, jeżeli projekt okaże się sukcesem, jednak wiele państw jest zainteresowanych tą inwestycją — w projekcie uczestniczy ich ponad 100. Szlak zakłada zarówno połączenia lądowe, jak i morskie:

- Chin z Europą przez Azję Centralną i Rosję;
- Chin ze Środkowym i Bliskim Wschodem przez Azję Centralną;
- Chin z Azją Południowo-Wschodnią, Azją Południową i Oceanem Indyjskim;
- Chin z Europą przez Morze Południowochińskie i Ocean Indyjski;
- Chin z południowym Pacyfikiem przez Morze Południowochińskie⁵.

Na tych pięciu trasach projekt zakłada zbudowanie sześciu międzynarodowych korytarzy współpracy gospodarczej. Są to: korytarz gospodarczy Chiny – Mongolia – Rosja; korytarz gospodarczy — nowy Euroazjatycki Most Lądowy; korytarz gospodarczy Chiny – Azja Centralna – Azja Zachodnia; korytarz gospodarczy Chiny – Pakistan; korytarz gospodarczy Bangladesz – Chiny – Indie – Mjanma; korytarz gospodarczy Chiny – Półwysep Indochiński⁶. Zgodnie z chińskimi założeniami projekt Nowego Jedwabnego Szlaku będzie realizowany przez dziesięciolecia.

The Belt and Road Initiative: Six Economic Corridors Spanning Asia, Europe and Africa

⁵ Jakimowicz Robert, 2017, *Nowy Jedwabny Szlak a wzrost pozycji krajów Europy Środkowo-Wschodniej wobec Rosji i Chin*, Nowa Polityka Wschodnia, nr 1 (12), s. 29.

⁶ *Belt and Road Initiative*, <https://www.beltroad-initiative.com/belt-and-road/>, dostęp: 31.12.2020.

Źródło: <https://research.hktdc.com/en/article/MzYzMDAyOTg5>, 31.12.2020.

Zainteresowanie państw Azji Centralnej chińskim projektem wynika z coraz silniejszej pozycji gospodarczej Chin oraz ich możliwości finansowych i znaczenia w stosunkach międzynarodowych. Istotne tutaj jest odwołanie się do koncepcji postrzegania stosunków międzynarodowych, która stoi w opozycji do teorii realistów i traktowania państwa jako centralnego podmiotu. „Keohane i Nye opowiadali się za rozszerzeniem koncepcji aktorów stosunków międzynarodowych o podmioty transnarodowe, do których zaliczali korporacje transnarodowe, fundacje, kościoły, ruchy rewolucyjne, związki zawodowe czy sieci naukowe”⁷. Beata Molo uzupełnia zakres podmiotów pozapaństwowych, zaliczając do nich narody, międzyrządowe i pozarządowe organizacje międzynarodowe, ruchy międzynarodowe, organizacje terrorystyczne, korporacje transnarodowe, zorganizowane grupy przestępcze i partie polityczne⁸. W kontekście Chin olbrzymie znaczenie mają korporacje i potencjał biznesowy firm, które mogą wpłynąć na rozwój krajów Azji Centralnej. Model gospodarczy Państwa Środka, w którym duże firmy inwestują na terenie dawnych republik radzieckich jest idealną zachętą dla państw słabiej rozwiniętych. Państwa Azji Centralnej dostrzegają potencjał w zacieśnianiu kontaktów biznesowych z ChRL. Oczywiście, należy zaznaczyć, że działania biznesowe są zgodne i ściśle skorelowane z polityką Komunistycznej Partii Chin. Sugerowanie korporacjom chińskim, jakie działania spotkają się z aprobatą władzy, a jednocześnie będą dla firm opłacalne, jest istotnym elementem obecnego systemu politycznego Chin. Kraj oddziałuje na inne państwa, a te podejmują współpracę, chcąc wzmocnić swoją pozycję polityczną oraz gospodarczą. Elementy te mogą być widoczne w takich obszarach, jak dwustronna i wielostronna dyplomacja, budowanie zaufania, edukacja, pomoc gospodarcza, bezpieczeństwo i stosunki handlowe oraz turystyka⁹. Właśnie z takim zjawiskiem mamy do czynienia w kontekście obserwacji polityki ChRL na obszarze Azji Centralnej.

Drugim istotnym aspektem jest dowartościowanie reżimów niedemokratycznych, ponieważ Chiny nie deprecjonują rządów autorytarnych dawnych republik radzieckich. Te z kolei mają tradycję systemu rządzenia jeszcze z czasów Związku Radzieckiego. Jest to o tyle

⁷ Nye Joseph Samuel, Keohane Robert Owen, 1971, *Transnational Relations and World Politics: An Introduction, International Organization*, t. 25, nr 3, s. 329-349.

⁸ Molo Beata, Kraków 2014, *Uczestnicy stosunków międzynarodowych*, [w:] red. Cziomer Erhard, *Współczesne stosunki międzynarodowe. Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych*, s. 64.

⁹ Larus Elizabeth Freund, USA 2020, *Politics & Society in Contemporary China (second edition)*, Lynne Rienne Publishers, s. 254.

istotne, że wszelkie próby wprowadzenia demokracji na tych terenach są nadal nowe, nieugruntowane, narażone na oddziaływanie chociażby zjawiska olbrzymiej korupcji, które wciąż jest istotnym problemem w Azji Środkowej. W aspekcie teoretycznym próby transformacji ustrojowej sięgają czasów upadku Związku Radzieckiego, czego przykładem może być chociażby Kirgistan, który miał być państwem demokratycznym o ustroju republikańskim, co zostało zapisane w konstytucji z 5 maja 1993 roku¹⁰. Miał to być wręcz sztandarowy przykład udanej transformacji w tym regionie, jednak tak się nie stało z uwagi na wspomniane tradycje rządów autorytarnych, stałą zależność od Federacji Rosyjskiej oraz olbrzymią korupcję. Państwo Środka prowadzi politykę nieingerowania w sprawy wewnętrzne państw, jeżeli ich polityka nie koliduje z interesami Chin. Jest to wygodne dla rządów w Azji Centralnej. Działania te są także ściśle związane z ograniczeniem praw obywateli państw tego regionu.

Sytuacja państw na terenie Azji Centralnej i ich znaczenie

„Azja Środkowa to ogromne, głównie nizinne przestrzenie stepów i pustyń położonych pomiędzy *Morzem Kaspijskim* na zachodzie, a masami górskimi *Tienszanu* i *Altaju* położonych na wschodzie. Południową granicę krainy wyznacza *Wyżyna Irańska*, północna zaś styka się z *Niziną Wschodnioeuropejską* (poł. przed Uralem) oraz *Niziną Zachodniosyberyjską* (poł. za Uralem)”¹¹. W większości tereny te charakteryzują się dużą ilością pustynnych obszarów (lub górzystych, jak w przypadku Kirgistanu), ale także złóż naturalnych i potencjalnych surowców, które mogą wykorzystać również inne państwa. Przede wszystkim trzeba tutaj wyodrębnić kaspijskie złoża energetyczne. Dla państw zewnętrznych są one głównym celem, jeżeli chodzi o surowce, gdyż zapewniają bezpieczeństwo energetyczne. **ChRL, żeby utrzymać swoją pozycję potrzebuje stale nowych rynków zbytu oraz zaplecza surowcowego, które mogą zapewnić dawne republiki radzieckie. To ma właśnie zabezpieczyć projekt Nowego Jedwabnego Szlaku. Chiny nie są zasobne w gaz ziemny i ropę naftową, a przewiduje się, że zużycie energii w najbliższych dwudziestu latach ulegnie w tym kraju podwojeniu. W ramach Nowego Jedwabnego Szlaku chińskie przedsiębiorstwa będą mogły umocnić**

¹⁰Bodio Tadeusz, Ćwiek-Karpowicz Jarosław, Warszawa 2005, *Na drodze do niepodległości*, [w:] red. Bodio Tadeusz, *Turkmenistan. Historia — społeczeństwo — polityka*, Elipsa, s. 253-254.

¹¹ Wojczal Krzysztof, 2019, *Azja Środkowa — chiński magazyn surowców. Analiza*, <https://www.krzysztofwojczal.pl/analizy/azja-srodkowa-chinski-magazyn-surowcow-analiza/>, dostęp: 10.11.2020.

swoją pozycję na rynkach, na których już funkcjonują, jak również inwestować w poszukiwania nowych źródeł energetycznych. nDotyczy to także inwestycji związanych z sieciami przesyłowymi energii, a przede wszystkim z sektorem zielonej energii. Jest to istotne w obecnej sytuacji związanej z COVID-19, który zahamował rozwój gospodarki Państwa Środka.

*Chińskie powiedzenie głosi: „Jeśli chcesz się wzbogacić, zbuduj drogę”. Inwestycje ChRL realizowane wraz z krajami Azji Centralnej wpisują się w to przesłanie. „Jedna z północnych odnóg lądowego szlaku handlowego z Chin do Europy ma wieść m.in. przez Kazachstan, na północ od Morza Kaspijskiego. Południowa odnoga z kolei przebiegać będzie m.in. przez kazachskie Ałmaty, Biszkek (Kirgistan), Taszkient (Uzbekistan), Samarkandę (Uzbekistan), Bucharę (Uzbekistan) i Aszchabad (Turkmenistan)”¹². Kraje Azji Centralnej nadal potrzebują rozbudowy i ulepszenia szlaków komunikacyjnych, co skutecznie może zapewnić projekt Nowego Jedwabnego Szlaku. Dotyczy to przede wszystkim połączeń kolejowych. W ich zakresie w pierwszej kolejności konieczna była modernizacja dotychczasowych posowieckich połączeń. Obsługa tysięcy pociągów rocznie wymusiła budowę stacji i mijanek. Kazachstan w połączenia kolejowe, ale także drogowe zainwestował dotychczas około 10 miliardów dolarów. Koleje kazachskie podpisały długookresowe umowy w sprawie tranzytu kolejowego z 17 prowincjami Chin¹³. W 2017 roku chińska firma COSCO Shipping podpisała z kazachską firmą kolei państwowych umowę dotyczącą rozbudowy węzła przeładunkowego do przewozu towarów transportowanych koleją z Chin do Europy, który zlokalizowany jest w specjalnej strefie ekonomicznej *Khorgos Eastern Gate SEZ* na granicy kazachsko-chińskiej¹⁴. Zainicjowano również funkcjonowanie linii kolejowej z Chin przez Kazachstan do portu Aktau, stamtąd promem przez Morze Kaspijskie do Azerbejdżanu, następnie do Gruzji i przez Morze Czarne do Ukrainy. Inne inwestycje kolejowe związane z Nowym Jedwabnym Szlakiem zlokalizowane w krajach Azji Centralnej to odcinek kolejowy łączący Turkmenistan z Afganistanem i Tadżykistanem¹⁵. Będzie on miał dostęp do*

¹² Tamże.

¹³ Czubiński Roman, 2018, *Nowy Jedwabny Szlak: Infrastruktura nie nadąza za przewozami*, <https://www.rynek-kolejowy.pl/mobile/nowy-jedwabny-szlak-infrastruktura-nie-nadaza-za-przewozami-87005.html>, dostęp: 13.01.2021.

¹⁴ *Chińska firma transportowa inwestuje w Kazachstanie w ramach Nowego Jedwabnego Szlaku*, 2017, <http://pulsazji.pl/2017/05/17/chinska-firma-transportowa-inwestuje-w-kazachstanie-w-ramach-nowego-jedwabnego-szlaku/>, dostęp: 13.01.2021.

¹⁵ *Afganistan łącznikiem pomiędzy Turkmenią a Tadżykistanem*, 2019, <https://studium.uw.edu.pl/afganistan-laczniem-pomiedzy-turkmenia-a-tadzykistanem/>, dostęp: 13.01.2021.

rozbudowanej sieci kolejowej Chin, a za jej pośrednictwem do szybko rozwijających się krajów regionu Azji i Pacyfiku. Turkmenistan, wspierający rozwój Afganistanu i chcący w ten sposób zapewnić stabilność w regionie, zainwestował w rozbudowę linii z Serhetabatu w Turkmenistanie do Herātu w Afganistanie. Druga wybudowana w 2016 roku linia między tymi państwami łączy miasto Aqina w Afganistanie z Kerki w Turkmenistanie. Duże znaczenie w transporcie towarów ma również otwarta linia Chiny – Kazachstan – Turkmenistan – Iran, stanowiąca część korytarza transportowego północ-południe w ramach Inicjatywy Pasa i Drogi¹⁶. Uruchomienie tej kolei jest również istotne ze względu na jej połączenie z siecią transportową wschód-zachód, czyli trasą transkontynentalną (Chiny – Azja Środkowa – Kaukaz – Europa). W Tadżykistanie ukończono linię kolejową Vahdat-Yavan wraz z mostami i tunelami łączącymi wcześniej wydzielone linie kolejowe w południowej i północnej części tego kraju. Korytarz kolejowy Chiny – Kirgistan – Uzbekistan, chociaż już funkcjonuje, to jednak wymaga wybudowania na terenie Kirgistanu około 400-kilometrowego odcinka torów¹⁷.

Istotnym atutem Jedwabnego Szlaku stał się otwarty w 2018 roku w Turkmenistanie nowoczesny międzynarodowy port morski w Turkmenbaszy nad Morzem Kaspijskim¹⁸. Nowy port jest jednym z największych na Morzu Kaspijskim i planuje się, że będzie ważnym łącznikiem między Europą, Bliskim Wschodem, regionem Morza Czarnego, Azją Południową i Południowo-Wschodnią. Port otwiera nowe horyzonty dla szlaku prowadzącego z zachodnich Chin przez kraje Azji Środkowej do Europy. Towary z Chin docierają do Turkmenbaszy, a stamtąd będą transportowane przez Morze Kaspijskie do portu Baku w Azerbejdżanie. W związku z projektem Nowego Jedwabnego Szlaku rozbudowywany jest port w kazachskim Aktau, położonym również nad Morzem Kaspijskim.

Jednym z priorytetowych kierunków polityki Nowego Jedwabnego Szlaku jest tworzenie nowoczesnej infrastruktury drogowej, która ma na celu umożliwić nawiązanie szerokiej współpracy regionalnej i międzynarodowej. Wiele dróg na terenie Azji Centralnej zostało zbudowanych przez chińskie przedsiębiorstwa lub dzięki pożyczkom udzielonym przez

¹⁶ Seyfettin Mehmet, *Turkmenistan's New Silk Road Policy*, 2018, <https://ankasam.org/en/turkmenistans-new-silk-road-policy/>, dostęp: 13.01.2021.

¹⁷ Devonshire-Ellis Chris, *Awaiting On Kyrgyzstan To Allow China's Railway Through Central Asia And To The Middle East*, 2020, <https://www.silkroadbriefing.com/news/2020/12/10/awaiting-on-kyrgyzstan-to-allow-chinas-railway-through-central-asia-and-to-the-middle-east/>, dostęp: 13.01.2021.

¹⁸ Moraru Iurie, *Turkmenistan: New Transportation and Energy Projects Bridging East and West*, 2018, <https://www.s-ge.com/ja/node/29005>, dostęp: 13.01.2021.

rząd chiński. Przykładowo **China Road and Bridge Corporation (CRBC) to jedna z chińskich firm, które odniosły największe sukcesy, inwestując w projekty w Kirgistanie.** Rządowy program rozwoju na lata 2018-2022 zakłada w tym kraju rozszerzenie wewnętrznej sieci autostrad. Jednym z przykładów jest autostrada północ-południe, łącząca stolicę Biszkek na północy z Osz, drugim co do wielkości miastem w kraju, na południu. Następuje również poprawa sieci drogowej w samym Biszkeku. Innym przykładowym projektem drogowym jest autostrada Dushanbe – Khodjent – Chanak w Tadżykistanie.

Przy udziale Chin powstają również projekty urbanizacyjne. Do tej kategorii realizacji można zaliczyć ukończoną w 2016 roku elektrociepłownię Duszanbe-2, która po 15 latach ponownie uruchomiła centralne ogrzewanie dla ponad 700 tys. mieszkańców stolicy Tadżykistanu¹⁹.

Nowy Jedwabny Szlak przyciąga chińskie przedsiębiorstwa, które dzięki pomocy kredytowej chińskich banków angażują się w działalność inwestycyjną. Przykładem może być Darvoz Industrial and Innovative Technological Park w Tadżykistanie²⁰. Około 300 przedsiębiorstw finansowanych przez Chiny angażuje się w działalność inwestycyjną w Tadżykistanie, np. Zhongtai (Dangara) New Silk Road Textile Industry Co., Ltd. Rząd uzbecki natomiast przekonał chińskich, ale też i południowokoreańskich producentów samochodów, aby lokalnie produkowali zarówno pojazdy elektryczne, jak i konwencjonalne. Nie dziwi obecność w Azji Centralnej Sinooil, Huawei, Oppo. W 2019 roku Kirgistan podpisał z Chinami 20 porozumień o współpracy, w tym w zakresie utworzenia wzorcowego parku przemysłu rolnego czy montażu pojazdów elektrycznych. **Wspólne z Chinami projekty krajów Azji Centralnej dotyczą rozwoju infrastruktury związanej z produkcją i przesyłaniem energii elektrycznej, współpracy przy modernizacji zapór wodnych i elektrowni oraz opracowanie strategii gospodarki zasobami wodnymi. Nowy Jedwabny Szlak ma zapewnić Chinom długotrwały dostęp do naturalnych surowców, które muszą sprowadzać z zagranicy.** Nie dotyczy to tylko gazu i ropy z Turkmenistanu i Kazachstanu oraz poszukiwań i eksploatacji gazu w Uzbekistanie. Ważne są także inne surowce, jak miedź, złoto, uran, srebro, antymon, fluoryty, cyna, wolfram, tantal, niob. Przykładem jest Kazachstan i zainteresowanie chińskiego Silk Road Fund wydobywaniem złota oraz kopalnia miedzi

¹⁹ Interview: Belt and Road Initiative bolster China-Tajikistan ties, says ambassador, 2018, http://www.xinhuanet.com/english/2018-10/10/c_137521680.htm, dostęp: 13.01.2021.

²⁰ Yau Niva, 2020, China business briefing: Whose Belt and Road is it anyway?, <https://eurasianet.org/china-business-briefing-whose-belt-and-road-is-it-anyway/>, dostęp: 13.01.2021.

eksploatowana przez kazachskie przedsiębiorstwo KAZ Minerals i finansowana kredytem - przez China Development Bank. Zgodnie z międzynarodową umową wydobywana i oczyszczana tu miedź ma być eksportowana do Chin.

Istnieje coraz większe zróżnicowanie pomiędzy sytuacją w dawnych republikach radzieckich. Kazachstan poradził sobie najlepiej z rozwojem niepodległego państwa i mimo że nie może konkurować z Rosją lub Chinami, to może okazać się istotnym sojusznikiem w regionie. „Potwierdzeniem stabilności ekonomicznej republiki i rozwoju ekonomicznego jest fakt, że już w 2000 r., na siedem lat przed planowanym terminem, Kazachstan spłacił 400 mln dolarów długu zaciągniętego na rozwój gospodarczy w Międzynarodowym Funduszu Walutowym”²¹. Zarówno poprzednia głowa państwa, czyli Nursułtan Nazarbajew, jak i jego następca Kasym-Żomart Tokajew starają się lawirować pomiędzy Rosją i Chinami. Widać tutaj istotną ewolucję tych stosunków, gdzie sojusznicze relacje z Federacją Rosyjską coraz bardziej ustępują wpływom Chin. Kazachstan dostrzega znaczący potencjał Państwa Środka. „Już w 2013 roku udział chińskich przedsiębiorstw w kazachskim przemyśle naftowo-gazowym szacowany był na 40%”²². Polityka Rosji na przykładzie Ukrainy oraz Gruzji budzi też pewne obawy wśród społeczeństwa Kazachstanu. Rosjanie stanowią tam około 20% całego narodu²³.

Uzbekistan, który w regionie jest najbardziej zaludnioną dawną republiką radziecką, posiada dużo mniej złóż energetycznych niż Kazachstan. Dysponuje z kolei olbrzymimi zasobami złota oraz srebra. Warto również porównać statystyki militarne państw w regionie, które pokazują znaczącą różnicę w sile poszczególnych krajów. Porównać wystarczy budżet, jaki państwa przeznaczyły na siły militarne w 2019 roku: Uzbekistan — 70 mln dolarów, Kazachstan — 2 mld 435 mln dolarów, Turkmenistan — 200 mln dolarów, Kirgistan — 240 mln dolarów, Tadżykistan — 75 mln dolarów. Dla porównania budżet Chin na wydatki zbrojeniowe wynosi około 224 miliardy dolarów²⁴. Uzbekistan w swojej polityce musi przyciągnąć jak najwięcej inwestorów, którzy pomogą rozwinąć państwo. Polityka Islama Karimowa, który rządził w tym państwie do 2016 roku, bazowała na przestarzałych rozwiązaniach zarządzania państwem, zaczerpniętych jeszcze z czasów istnienia Związku

²¹ Cameron Fiona, November 2009, *The Policies of the European Union and Russia Towards Central Asia*, „ICBSS Xenophone Papers”, nr 8, s. 17-18.

²² Gacek Łukasz, Kraków 2014, *Strategia energetyczna Chin wobec Azji Centralnej — konsekwencje dla Europy*, Instytut Bliskiego i Dalekiego Wschodu, Uniwersytet Jagielloński, s. 196.

²³ Olędzki Jerzy Aleksander, Warszawa 2019, *Mocarstwo z panazjatyckiej mozaiki. Geneza i ewolucja Szanghajskiej Organizacji Współpracy*, Instytut Boyma, s. 79.

²⁴ <https://www.globalfirepower.com>, dostęp: 10.11.2020.

Radzieckiego. Prezydentura Szawkata Mirzojewa charakteryzuje się szeregiem reform gospodarczych — m.in. nastąpiła dewaluacja uzbeckiego suma oraz liberalizacja przepisów dotyczących handlu obcymi walutami. Nowy prezydent zaczął również wykorzystywać umiejscowienie geopolityczne Uzbekistanu. „Powołana przez Chiny i Uzbekistan spółka joint venture *New Silk Road Oil&GasCompany Ltd.* od 2017 roku wydobywa gaz ze złóż Chodżasajat”²⁵.

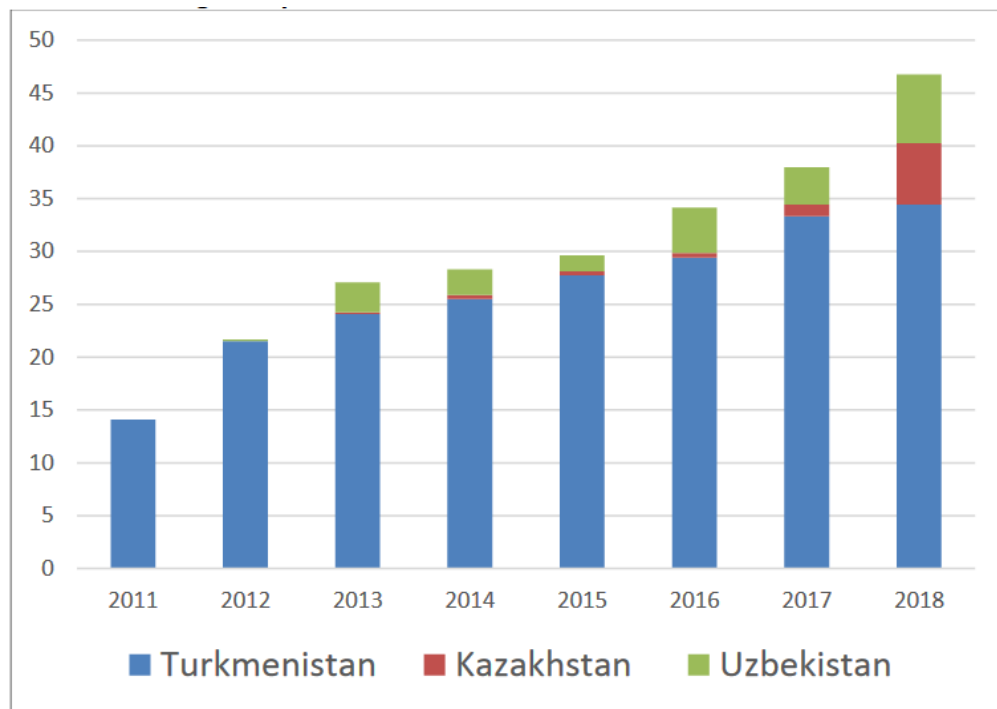
Turkmenistan to z kolei olbrzymie złoża gazu ziemnego, na który to surowiec chińskie zapotrzebowanie stale rośnie. Kraj ten od 2009 roku pozostaje jednym z podstawowych dostawców tego surowca dla Państwa Środka. Największe pokłady gazu i ropy znajdują się w zachodniej części kraju oraz na dnie Morza Kaspijskiego. Najważniejszymi złożami, w których prowadzona jest działalność wydobywcza, są Szatlyk i Dauletabad w regionie Amu-darii²⁶. Eksport gazu do Chin osiągnął 34,5 mld m³ w 2018 roku. Znaczenie gazu w obecnym systemie gospodarczym ChRL obrazuje poniższy wykres. Przedstawia on również olbrzymią dysproporcję, jeżeli chodzi o eksport gazu z Turkmenistanu do Chin w porównaniu z eksportem z Uzbekistanu oraz Kazachstanu. W 2017 roku 76% gazu ziemnego, jaki napływał do Państwa Środka, zapewniał Turkmenistan, a dane te z biegiem czasu jedynie wzrosły²⁷.

²⁵ Wojczal Krzysztof, 2019, *Azja Środkowa — chiński magazyn surowców. Analiza*, <https://www.krzysztofwojczal.pl/analizy/azja-srodkowa-chinski-magazyn-surowcow-analiza/>, dostęp: 25.10.2020.

²⁶ Kochanek Ewelina, 2017, *Azja Centralna — rosnący w siłę dostawca surowców energetycznych*, *Zeszyty Naukowe ASzWoj* nr 4(109), s. 112.

²⁷ Kitade Daisuke, 2019, *Mitsui & Co. Global Strategic Studies Institute Monthly Report*, https://www.mitsui.com/mgssi/en/report/detail/_icsFiles/afieldfile/2019/08/27/1908e_kitade_e_1.pdf, dostęp: 03.12.2020.

Eksport gazu z Azji Centralnej do Chińskiej Republiki Ludowej w latach 2011-2018

Source: Chinese customs data

Z powodu licznych zaniedbań władzy oraz wręcz symbolicznych w niektórych przypadkach zmian w systemie państwa za czasów Gurbangulya Berdimuhamedowa kraj ten nadal jest narażony na olbrzymie nadużycia władzy oraz korupcję. Dodatkowo zauważalne jest zaniedbanie infrastruktury. Potencjał eksportowy Turkmenistanu może zostać zwiększony, jeżeli rozwinie się infrastruktura, a na to może wpłynąć projekt Nowego Jedwabnego Szlaku.

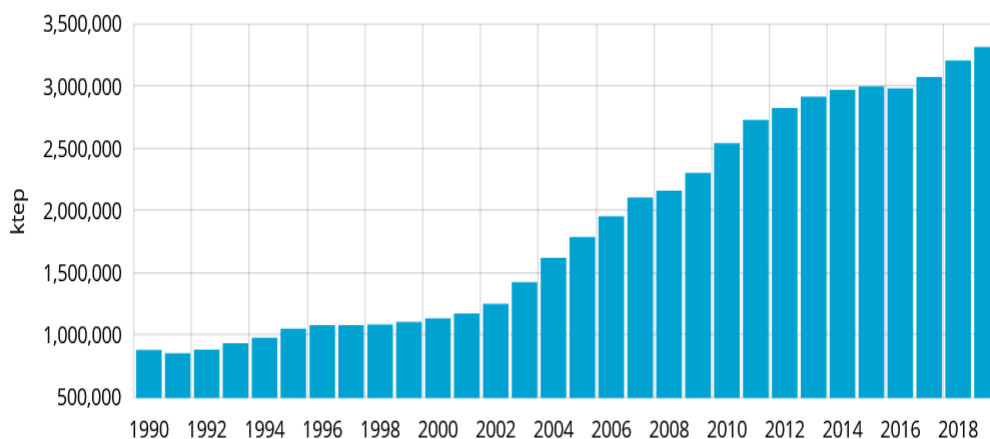
Zależność i niegasnące wpływy Federacji Rosyjskiej można zaobserwować przede wszystkim na przykładzie Tadżykistanu oraz Kirgistanu, które są najbiedniejszymi państwami regionu, co wykorzystuje Rosja. Oba kraje są wyposażone w olbrzymią ilość energii wodnej, której Państwo Środka nie do końca obecnie potrzebuje. Kirgistan z racji swojego górzystego terenu nadal posiada wiele niewyeksplorowanych surowców. Tadżykistan oraz Kirgistan w polityce chińskiej są rozpatrywane przede wszystkim w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa. Pod koniec lipca 2019 roku odbyły się ćwiczenia wojsk Chin, Rosji oraz Tadżykistanu w celu wypracowania manewrów szybkiego

reagowania²⁸. Pamiętać należy, że przede wszystkim chodzi tu o zapewnienie bezpieczeństwa przy granicy z Afganistanem, co jest też istotne dla projektu Nowego Jedwabnego Szlaku.

Stany Zjednoczone starają się zachować wpływy w Azji Centralnej, jednak ich rola stale słabnie, przede wszystkim na rzecz Chin. O ile początkowo upadek Związku Radzieckiego przyczynił się do braku innej alternatywy supermocarstwa, o tyle taki stan nie mógł trwać wiecznie. „Niewątpliwie pod względem gospodarczym przyczynił się do tego kryzys z 2008 r., który uznaje się już za symboliczną datę bankructwa amerykańskiego modelu gospodarczego, a pod względem politycznym do znaczącego osłabienia wizerunku amerykańskiego przyczyniły się m.in. nieudane interwencje w Iraku i w Afganistanie”²⁹. Proces tej marginalizacji niewątpliwie nadal możemy obserwować i będzie on stale postępował, zważywszy na znaczenie regionu dla ChRL.

Do 2009 roku eksport ropy i gazu do Państwa Środka odbywał się głównie za pośrednictwem Federacji Rosyjskiej. Gazociąg łączący Kazachstan z Chinami oraz ropociąg dostarczający surowce z Azji Centralnej skutecznie zmieniły trasę tranzytu surowców energetycznych. Jest to nic innego, jak umocnienie wpływów ChRL. Chiny są aktualnie pierwszym konsumentem energii na świecie, a zużycie w tym kraju stale rośnie, co obrazuje poniższy wykres.

Całkowite zużycie energii w Chińskiej Republice Ludowej³⁰

²⁸ Джорбенадзе Ирина, 2019, *Спасет ли Китай Центральную Азию от террористов?*, <https://knews.kg/2019/07/18/spaset-li-kitaj-tsentrálnuyu-aziyu-ot-terroristov/>, dostęp: 03.11.2020.

²⁹ Olędzki Jerzy Aleksander, 2014, *Zaangażowanie Unii Europejskiej w rozwój gospodarczy i społeczny Azji Centralnej. Stan i perspektywy*, s. 30.

³⁰ 2019, *China Energy Information*, <https://www.enerdata.net/estore/energy-market/china.html>, dostęp: 01.12.2020.

W polityce Chin Azja Środkowa jest i w najbliższych latach będzie postrzegana jako najważniejszy korytarz bezpieczeństwa energetycznego, przede wszystkim w kontekście dostaw gazu. Aspekt komunikacyjny terenu jest więc niezwykle istotny, czego przykładem może być Turkmenistan mający połączenie poprzez wody Morza Kaspijskiego z azerskim Baku. Innym przykładem podkreślającym wagę tego obszaru jako korytarza transportowego jest otwarcie kolejnej linii Uzbekistan – Kirgistan – Chiny (tereny Sinciangu), liczącej 950 km³¹. Poza tym Chiny w 2019 roku przyjęły Konwencję o umowie międzynarodowego przewozu drogowego towarów, która ma obniżyć koszty transportu oraz poprawić jego wydajność w wymianie handlowej z krajami blisko położonymi (przede wszystkim chodzi o Azję Centralną)³². Wedle U.S. Energy Information Administration do 2040 roku udział importu w krajowej konsumpcji ropy w Chinach może wynieść 72%³³. Obecnie połowę chińskiego zapotrzebowania na ropę pokrywa import z zagranicy. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku gazu ziemnego. Przewiduje się, że zapotrzebowanie Chin na gaz ziemny wyniesie w 2020 roku 350 mld m³, a w 2030 — 500 mld m³.³⁴ To raz jeszcze uwypukla wagę regionu Azji Centralnej w polityce Państwa Środka.

Przebieg Nowego Jedwabnego Szlaku³⁵

³¹ 2019, 通讯：新运输走廊提升中国与中亚区域合作, http://www.xinhuanet.com/2019-11/03/c_1125186656.htm, dostęp: 07.11.2020.

³² Tamże.

³³ *Country Analysis Briefs: China*, U.S. Energy Information Administration (EIA), <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/China/china.pdf>, dostęp: 07.11.2020.

³⁴ Gacek Łukasz, Kraków 2014, *Strategia energetyczna Chin wobec Azji Centralnej — konsekwencje dla Europy*, Instytut Bliskiego i Dalekiego Wschodu, Uniwersytet Jagielloński, s. 196.

³⁵ 2017, *Debate: What China's new Silk Road means for Europe*, <https://www.gisreportsonline.com/debate-what-chinas-new-silk-road-means-for-europe.politics,2425.html>, dostęp: 05.12.2020.

Nowy Jedwabny Szlak jest szansą dla dawnych republik radzieckich. Obszar ten staje się pierwszym beneficjentem korzyści, które płyną z chińskiej ekspansji, a dowodem na to może być wzrost obrotów handlowych z Chinami z 1,5 mld dolarów w 2001 roku do ponad 50 mld w 2013 roku³⁶. Przede wszystkim korzyści należy dopatrywać w rozwoju infrastruktury, gdyż projekt ten ma być połączeniem kontynentu azjatyckiego z europejskim. W związku z rozwojem dróg komunikacyjnych ChRL już teraz w ramach realizacji projektu Nowego Jedwabnego Szlaku zawarła 1401 kontraktów o całkowitej wartości 37,6 mln dolarów³⁷. **Każde z państw Azji Centralnej podejmuje wysiłki, aby zmaksymalizować korzyści wynikające ze współpracy z Chinami przy tym flagowym projekcie.** Nowy Eurazjatycki Most Lądowy, trasa kolejowa łącząca Chiny z Europą przez Kazachstan, przyciąga szczególną uwagę jako główny projekt infrastrukturalny w regionie. Liczba pociągów towarowych między Chinami a Europą gwałtownie wzrosła z 17 w 2011 roku do 6300 w 2018 roku³⁸. Istnieją jednak spore obawy, że obszar Nowego Jedwabnego Szlaku związany z państwami Azji Środkowej pozostanie tylko źródłem surowców oraz pasem tranzytowym, nie przynosząc innych korzyści poszczególnym krajom. Jedyne, co państwa Azji Centralnej mają do zaoferowania Chinom to olbrzymie złoża surowców, które zapewniłyby Państwu Środka bezpieczeństwo energetyczne. Z kolei ChRL podkreśla, że jedną z podstawowych trudności w tworzeniu Nowego Jedwabnego Szlaku jest nierównomierny rozwój państw na terenie Azji Środkowej, co może być istotnym sygnałem potrzeby ich industrializacji³⁹. Musiałoby się to wiązać nie tylko z samym wątkiem ekonomicznym, ale również podniesieniem jakości kształcenia, zaimplementowaniem nowych rozwiązań technologicznych oraz zmniejszeniem skali korupcji w poszczególnych państwach Azji Centralnej. To z kolei koliduje z zasadą niewtrącania się ChRL w sprawy wewnętrzne państw, jeżeli te nie naruszają interesów chińskich. **Dodatkowo istotnym problemem jest rosnące zadłużenie państw Azji Środkowej wobec Chin, które ciągle oferują pożyczki na rozwijanie inwestycji w regionie.** Bazując na danych z Ministerstwa Finansów Uzbekistanu

³⁶ Ahmad Talmiz, 2016, *Who's Afraid of One Belt One Road?*, <https://thewire.in/external-affairs/one-belt-one-road-shaping-connectivities-and-politics-in-the-21st-century>, dostęp: 05.12.2020.

³⁷ Zimmerman Thomas, 2015, *The New Silk Roads: China, the US, and the Future of Central Asia*, https://cic.nyu.edu/sites/default/files/zimmerman_new_silk_road_final_2.pdf, dostęp: 05.12.2020.

³⁸ Kitade Daisuke, 2019, *Mitsui & Co. Global Strategic Studies Institute Monthly Report*, https://www.mitsui.com/mgssi/en/report/detail/_icsFiles/afieldfile/2019/08/27/1908e_kitade_e_1.pdf, dostęp: 03.12.2020.

³⁹ Campbell Charlie, 2016, *China's Xi Jinping Talks Up 'One Belt, One Road' as Keynote Project Fizzles*, <https://time.com/4457044/xi-jinping-one-belt-one-road-obor-south-china-sea-economic-trade-business/>, dostęp: 05.12.2020.

z sierpnia 2020 roku, widzimy, że zadłużenie zagraniczne wobec Chin na początku 2019 roku wynosiło 1,9 mld dolarów, co czyni Państwo Środka największym wierzycielem Uzbekistanu⁴⁰. Z kolei zadłużenie Turkmenistanu w 2018 roku wynosiło 9 mld dolarów⁴¹. Zadłużenie reszty państw Azji Centralnej przedstawia poniższa tabela. Jasno pokazuje to zagrożenie uzależnieniem się od Chin państw, które już teraz mają problem ze spłatą długów.

Dług państw Azji Centralnej wobec Chińskiej Republiki Ludowej⁴²

(100 million USD)

	Public external debt	Debt to China	Debt to China as a % of public external debt
Kazakhstan	140.189	12.497	8.9%
Kyrgyzstan	37.830	17.146	45.3%
Tajikistan	22.764	11.626	51.1%

Dane uwzględniają dług Kazachstanu w kwietniu 2019 roku, Kirgistanu w maju 2019 roku oraz Tadżykistanu w lipcu 2016 roku.

Federacja Rosyjska stara się utrzymać wpływy kształtujące bezpieczeństwo w regionie. Kazachstan, Tadżykistan i Kirgistan należą do wojskowego sojuszu Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (*Organizatsiya Dogovora o Kollektivnoy Bezopasnosti*, OUBZ), utworzonego w 2002 roku na mocy porozumienia taszkenckiego⁴³. Państwa te są też silnie związane relacjami polityczno-gospodarczymi z Moskwą w ramach Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej⁴⁴. To silnie akcentuje rolę Federacji Rosyjskiej w tym regionie. Współpraca Rosji z dawnymi republikami radzieckimi, jaką zbudowano w ramach OUBZ, stale traci na znaczeniu. Jednak najlepiej stosunek Kremla do Pekinu opisuje Szanghajska Organizacja Współpracy (SOW). Jest ona coraz bardziej zdominowana przez Chiny, a Rosja stara się jak najbardziej wykorzystać ich silną pozycję,

⁴⁰ Mardell Jacob, 2020, *China's footprint in Central Asia*, <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/germany-and-asia/news/asia-policy-brief-chinas-footprint-in-central-asia>, dostęp: 06.12.2020.

⁴¹ Jakóbowski Jakub, Marszewski Mariusz, 2018, *Crisis in Turkmenistan. A test for China's policy in the region*, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2018-08-31/crisis-turkmenistan-a-test-chinas-policy-region-0>, dostęp: 05.12.2020.

⁴² Kitade Daisuke, 2019, *Mitsui & Co. Global Strategic Studies Institute Monthly Report*, https://www.mitsui.com/mgssi/en/report/detail/_icsFiles/afieldfile/2019/08/27/1908e_kitade_e_1.pdf, dostęp: 03.12.2020.

⁴³ Paramonov Vladimir, Stolpovski Oleg, 2008, *Russia And Central Asia: Multilateral Security Cooperation*, „Central Asia Series”, nr 8, s. 5-8.

⁴⁴ Oskanian Kevorck, July 2013, *Putin's Eurasian Union — From Preelectoral Slideshow To Quest For Empire?*, „The Foreign Policy Centre Briefings”.

ponieważ wie, że coraz bardziej nie może zapewnić godnej przeciwwagi politycznej dla Państwa Środka. Dawne republiki radzieckie mają do wyboru opowiedzieć się za ChRL lub Rosją, pomimo że organizacja miała funkcjonować na zasadzie kooperacji. Olbrzymi projekt gospodarczy jest kolejnym krokiem milowym wpływającym na zainteresowanie dawnych republik radzieckich chińską ofertą. Dla państw Azji Centralnej jest to szansa przede wszystkim w wymiarze urbanizacji infrastruktury. **Rosja nie będzie utrudniała realizacji projektu Nowego Jedwabnego Szlaku, a raczej będzie starała się w jego ramach realizować jak najwięcej swoich pomysłów biznesowych.**

SOW staje się powoli zdominowana przez Chiny. Natomiast Federacja Rosyjska stara się przede wszystkim utrzymać wpływy na terenie Azji Centralnej. Jest to także przeciwwaga dla wpływów Stanów Zjednoczonych w regionie. ChRL i Rosji udało się odnaleźć wspólne cele w polityce dotyczącej Azji Centralnej pomimo istotnych sporów związanych chociażby ze sprawą dostawy gazu⁴⁵. Sprzeciwiałbym się jednak stwierdzeniu, że jest to współpraca oparta na równych warunkach, gdyż Federacja Rosyjska ma mniejsze możliwości oddziaływania niż Państwo Środka. W kontekście Nowego Jedwabnego Szlaku organizacja może być wykorzystana jako narzędzie legitymizacji międzynarodowej dla działań biznesowych. Chinom zależy, aby SOW miała przede wszystkim charakter współpracy gospodarczej, gdzie to one kreują politykę w tym aspekcie. Organizacja może stać się platformą koordynującą projekt Nowego Jedwabnego Szlaku, a jednocześnie właśnie taka polityka może pomóc organizacji przejść z charakteru regionalnego i nadal marginalnego na pole międzynarodowe. Mimo że w 2017 roku szeregi organizacji zasilili Indie oraz Pakistan, nie zmieniło to znacząco sytuacji. Na arenie międzynarodowej Pakistan pozostaje znaczącym sojusznikiem ChRL w regionie. W 2013 roku obie strony zaakceptowały projekt o nazwie *China-Pakistan Economic Corridor (CPEC)*, owocem którego jest ukończenie i oddanie pod administrację chińską portu w Gwadarze oraz zbudowanie szlaku drogowego pomiędzy tym portem a chińskim Kaszgarom⁴⁶. Pakistan jest również istotnym podmiotem mogącym wpłynąć chociażby na stabilizację Afganistanu⁴⁷. Indie nie mają wystarczającej siły, aby

⁴⁵ Kaczmarek Marcin, 2019, *Russia-China Relations in Central Asia: Why Is There a Surprising Absence of Rivalry?*, <http://www.theasanforum.org/russia-china-relations-in-central-asia-why-is-there-a-surprising-absence-of-rivalry/>, dostęp: 02.12.2020.

⁴⁶ Wojczal Krzysztof, 2018, *Azja Środkowa — chiński magazyn surowców. Analiza*, <https://www.krzysztofwojczal.pl/geopolityka/azja-centralna/pakistan/pakistan-wrota-geopolitycznego-piekla-analiza/>, dostęp: 25.10.2020.

⁴⁷ Zaborowski Wojciech, 2012, *Polityka Chin wobec Afganistanu w kontekście zakończenia misji ISAF*, Bezpieczeństwo Narodowe nr III-IV (23-24), s. 148.

istotnie oddziaływać na sytuację tego obszaru geograficznego. **SOW nadal pozostaje przede wszystkim źródłem dialogu gospodarczego, gdzie Chiny przy poparciu Rosji coraz bardziej stają się kreatorem polityki ekonomicznej.** Państwo Środka dodatkowo wspiera koncepcję SOW jako organizacji zapewniającej regionalne bezpieczeństwo⁴⁸.

Azja Centralna a wymiar bezpieczeństwa

Jeżeli poddajemy analizie Azję Środkową w kontekście projektu Nowego Jedwabnego Szlaku, to musimy poruszyć aspekt nie tylko gospodarczy, ale też bezpieczeństwa. Region ten jest zdominowany przez wyznanie islamskie. **Istnieje duże zagrożenie, że Państwo Islamskie będzie nadal wykorzystywać skrajne odłamy tej religii do swoich działań terrorystycznych.** Niewątpliwie istotna jest sytuacja w samym Sinciangu. Od pewnego czasu w ramach projektu Nowego Jedwabnego Szlaku można zaobserwować zarówno stałą urbanizację regionu, jak i też wzmożone systemy kontroli, czego najdotkliwszym przykładem są obozy reedukacji. Ta zamieszkiwana przez mniejszość ujgurską prowincja jest stale poddawana represjom chińskim. „Na ponad pięciokrotnie większym od Polski obszarze żyje zaledwie 19,2 mln osób, w tym 7,7 mln Ujgurów, 1,5 mln Kazachów, 200 tys. Kirgizów i 60 tys. Tadżyków”⁴⁹. Może to wpływać na działania terrorystyczne skrajnego Islamskiego Ruchu Turkiestanu Wschodniego. Nie bez powodu ten graniczny obszar określany jest „miękkim podbrzuszem Chin”.

Warto zwrócić uwagę, że już w 2017 roku w Syrii wśród bojowników Państwa Islamskiego aresztowano liczną grupę Ujgurów, co może wskazywać na powiązania tych dwóch organizacji⁵⁰. W skład przyszłego państwa o nazwie Wschodni Turkiestan miałyby wchodzić zachodnia część ChRL oraz turekojęzyczni mieszkańcy państw Azji Centralnej. Liczba ataków terrorystycznych, których celem są Chiny, stopniowo jednak spada. Według *Global Terrorism Index* w 2019 roku ChRL była na 42. miejscu wśród państw narażonych na zamach terrorystyczny. Jest to kolejna zmiana na korzyść Chin, gdyż w 2017 roku były one na 31. miejscu, a w 2018 — na 36. Zanotowano też znaczące zmniejszenie się liczby ofiar, które zginęły w atakach terrorystycznych⁵¹. Kulminacja takich ataków na Państwo Środka przypadła

⁴⁸ Hao Dalei, 2020, „一带一路”倡议与新时期中国的中亚外交, s. 16, <http://www.xinghuozk.com/77553.html>, dostęp: 10.11.2020.

⁴⁹ Zamaraeva Anastassia, 2005, *Interesy Chin w Azji Centralnej*, „Azja-Pacyfik”, t. VIII, s. 148.

⁵⁰ Campbell Charlie, 2016, *Uighur Extremists Joining ISIS Poses a Security and Economic Headache for China's Xi Jinping*, <https://time.com/4416585/isis-islamic-state-china-xinjiang-ujgur-xi-jinping/>, dostęp: 03.11.2020.

⁵¹ Global Terrorism Index 2019, <http://visionofhumanity.org/indexes/terrorism-index/>, dostęp: 15.11.2020.

na rok 2014 i od tego momentu sytuacja ciągle ulega poprawie, a liczba ataków terrorystycznych zmniejsza się⁵². **W celu zabezpieczenia swoich interesów ekonomicznych w regionie, m.in. projektu Nowego Jedwabnego Szlaku, Chiny prowadzą działania przeciwdziałające terroryzmowi.** Dodatkowo zabezpieczenie jedności terytorialnej i zjednoczenie terenów, na których dominują Chińczycy, jest jednym z głównych celów polityki Xi Jinpinga. Wśród trzech głównych zagrożeń wymienia on separatyzm, terroryzm oraz ekstremizm religijny. Ucisk stosowany wobec Ujgurów jest sam w sobie metodą zwiększającą islamizację separatystów, a to może zagrozić bezpieczeństwu Nowego Jedwabnego Szlaku⁵³. Chińskie władze sugerują również, że Islamski Ruch Turkiestanu Wschodniego, czyli organizacja terrorystyczna zrzeszająca skrajny odłam Ujgurów, jest odpowiedzialny za zabójstwo przewodniczącego kirgiskiego Uyghur Youth Alliance Nighmeta Bosakofa w 2000 roku⁵⁴. Powiązania pomiędzy tymi regionami są znaczące. **Należy pamiętać, że Azja Centralna jest też obszarem, z którego rekrutują się członkowie Państwa Islamskiego.** Wyznający islam sunnicki rekruci traktowali to jako alternatywę dla postsowieckiej rzeczywistości, gdzie skrajny islam ścierał się z przeważnie złym zarządzaniem tymi państwami i z brakiem zabezpieczeń socjalnych⁵⁵. Przywódcy organizacji terrorystycznych odwołują się m.in. do frustracji społeczeństw. Jeszcze w 2015 roku władze Azji Centralnej nie radziły sobie z problemem grup terrorystycznych w regionie. „Szacuje się, że liczba Uzbeków, którzy pojechali na wojnę do Syrii może przekraczać 2 500”⁵⁶.

Kolejną kwestią, która ściśle wiąże się z brakiem stabilności w regionie, jest przemyt narkotyków, jaki ma miejsce pomiędzy państwami Azji Centralnej a Afganistanem. Dochody z przemytu zasilają organizacje terrorystyczne, a dane dotyczące hodowli roślin pod produkcję narkotyków w latach 1994-2018 wskazują na istotny problem. W 2018 roku odkryto 263 tys. hektarów ziemi przeznaczonej pod uprawę narkotyków. Przyznać należy, że w porównaniu z rokiem 2017 odnotowano spadek ilości użytego terenu

⁵² Terrorism Index in China, <https://tradingeconomics.com/china/terrorism-index>, dostęp 12.11.2020.

⁵³ 2015, *At least 50 reported to have died in attack on coalmine in Xinjiang in September*, <https://www.theguardian.com/world/2015/oct/01/at-least-50-reported-dead-in-september-attack-as-china-celebrates-xinjiang>, dostęp: 14.11.2020.

⁵⁴ 2009, *Timeline: Terror in Xinjiang*, http://www.china.org.cn/china/xinjiang_unrest/2009-07/09/content_18104185_3.htm, dostęp: 16.11.2020.

⁵⁵ 2015, *Państwo Islamskie w Syrii przyciąga obywateli państw Azji Środkowej*, <https://telewizjarepublika.pl/panstwo-islamskie-w-syrii-przyciaga-obywateli-panstw-azji-srodkowej,16220.html>, dostęp: 02.11.2020.

⁵⁶ Tamże.

pod tego rodzaju działalność (328 tys. hektarów w 2017)⁵⁷. Według *World Drug Report 2019* w kolejnym roku odnotowano spadek handlu opium. Kraje Azji Środkowej przy wsparciu Biura ONZ do spraw narkotyków i przestępczości poczyniły właściwe kroki dla rozwiązania tego problemu, a współpraca z takimi państwami, jak Afganistan, Tadżykistan i Kirgistan (kraje najbardziej narażone na przemyt narkotyków) powinna być kontynuowana⁵⁸. Problem ten jest jednak jak najbardziej aktualny. Możliwe, że z czasem Państwo Środka jeszcze bardziej zaangażuje się w walkę z przemytnikami narkotyków. Chińczycy słyną z rygorystycznych przepisów dotyczących handlu narkotykami, za który w określonych przypadkach przewidziana jest nawet kara śmierci.

Podsumowanie

Projekt Nowego Jedwabnego Szlaku nie tylko istotnie podkreśla stopniowy wzrost znaczenia Chińskiej Republiki Ludowej w regionie, ale też jest olbrzymią szansą gospodarczą dla państw Azji Centralnej, przede wszystkim w kwestii rozwoju infrastruktury. Działania te są skorelowane z polityką Federacji Rosyjskiej. Państwo Środka potwierdza swoje zaangażowanie w politykę regionu, czego przykładem mogą być zapewnienia przedstawicieli władz chińskich na VII Forum Współpracy Chin – Azja Środkowa, które odbyło się 18 października 2019 roku⁵⁹. Rosja nie ma zamiaru przeszkadzać ChRL w tej inwestycji, gdyż Kremłowi współpraca z Chinami pozwoli na utrzymanie wpływów w dawnych republikach radzieckich. Obecnie kraje Azji Centralnej coraz bardziej zainteresowane są współpracą z Chinami, dostrzegając szansę na rozwój infrastrukturalny swoich państw. Z drugiej strony ChRL przede wszystkim dostrzega w tym regionie potrzebne surowce, które pomogą zapewnić krajowi bezpieczeństwo energetyczne. Samo udoskonalenie infrastruktury, które jest ściśle związane z projektem, może być początkiem całego cyklu reform przyspieszających industrializację państw Azji Środkowej.

Amerykański think tank CNAS zwraca uwagę na wyzwania związane z regionem Azji Centralnej. Wśród najważniejszych należy wymienić erozję suwerenności narodowej, brak

⁵⁷ 2019, *Opium poppy cultivation in Afghanistan, 1994-2018 (hectares)*, https://www.ecoi.net/en/file/local/2013549/Afghanistan_opium_survey_2018_socioeconomic_report.pdf, s. 10, dostęp: 05.11.2020.

⁵⁸ 2019, *World Drug Report 2019*, https://wdr.unodc.org/wdr2019/prelaunch/WDR19_Booklet_1_EXECUTIVE_SUMMARY.pdf, s. 1, dostęp: 06.11.2020.

⁵⁹ 2019, *ACC Representative Attended the 7th China-Central Asia Cooperation Forum*, http://www.asean-china-center.org/english/2019-10/30/c_138515717.htm, dostęp: 06.11.2020.

przejrzystości w relacjach między państwami, niezrównoważone obciążenia finansowe, problemy z tworzeniem miejsc pracy (udzielając pożyczek, ChRL wymaga zatrudnienia chińskich pracowników przy inwestycjach, na które ofiaruje środki finansowe), ryzyko geopolityczne, negatywny wpływ na środowisko oraz znaczący potencjał korupcji⁶⁰. Dodatkowo listę należy uzupełnić o rosnące zadłużenie państw Azji Centralnej wobec Chin. Prognozy wskazują, że ta zależność regionu Azji Środkowej będzie stale rosła, co może doprowadzić do nawet zaburzenia suwerenności tych państw. Nie można jednak powiedzieć, że Federacja Rosyjska utraciła na tym obszarze znaczenie, bowiem nadal zależności gospodarcze od Rosji, zwłaszcza Kirgistanu oraz Tadżykistanu, są widoczne. Dodatkowo nadal pozostaje silna tradycja dawnych republik sowieckich, dla których związki z Rosją mają istotne znaczenie. Państwa Azji Centralnej muszą dokonać przeobrażeń wewnętrznych, pogłębić procesy demokratyczne, ograniczyć korupcję, ale też otworzyć się na współpracę z państwami zachodnimi, chociażby poprzez dopuszczenie firm europejskich do realizacji planowanych przez siebie inwestycji. To pozwoliłoby zrównoważyć zależność tych państw od Rosji i Chin. Dobrym przykładem może tu być budowana sieć energetyczna obejmująca kraje Azji Środkowej i Południowej, w realizację której — poza państwami tego regionu — zaangażowane są Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Bank Światowy i Islamski Bank Rozwoju. Dodatkowo kraje Azji Centralnej powinny podjąć ściślejszą współpracę między sobą, aby wypracowywać wspólną politykę w regionie w stosunku do Rosji i Chin. Różnice oraz rywalizacja pomiędzy państwami nadal skutecznie hamują tę współpracę. Powinny one również wykorzystać szansę na jak największe przyciągnięcie chińskiego inwestora w ramach projektu Nowego Jedwabnego Szlaku. Chiny nigdy nie zaniedbują w swojej retoryce podkreślania korzyści dla pozostałych, mniejszych partnerów w regionie, zgodnie z deklarowaną zasadą harmonii. Należy z tego skorzystać, gdyż chińskie inwestycje umożliwią wzrost zamożności poszczególnych krajów i ich mieszkańców. Realizacja inwestycji związanych z Nowym Jedwabnym Szlakiem jest korzystna dla państw Azji Środkowej, gdyż umożliwi im łatwiejszy eksport swoich produktów zarówno do Chin, jak i do Europy. Natomiast projekty infrastrukturalne realizowane w poszczególnych krajach będą miały wpływ na zmianę zachowań społecznych. Już dziś dotychczasowi pasterze owiec w Kirgistanie otwierają sklepy przy nowo wybudowanych drogach. Z racji tego, że jest to flagowy projekt Xi Jinpinga, mało prawdopodobne jest, że dofinansowanie dla inicjatywy zostanie

⁶⁰ Kliman Daniel, Doshi Rush, Lee Kristine, Cooper Zack, 2019, *Grading China's Belt and Road*, Center for a New American Security, <https://www.cnas.org/publications/reports/beltandroad>, dostęp: 05.12.2020.

wstrzymane, a sam projekt zawieszony. Myślę, że spośród państw Azji Centralnej najlepszy przykład właściwego działania daje Kazachstan. Z procesem interakcji z Chinami wiąże się szereg realnych zagrożeń, dlatego strategia polityki zagranicznej Kazachstanu opiera się na zasadzie wielowektorowej aktywności. Oznacza to, że Kazachstan aktywnie uczestniczy w chińskiej inicjatywie OBOR, w procesach integracji euroazjatyckiej, wspiera Szanghajską Organizację Współpracy, ale także ściśle współpracuje z partnerami europejskimi⁶¹. Takie właśnie działania powinny podjąć inne państwa Azji Środkowej.

⁶¹ R. Izimov, Z. Muratalieva, *The Central Asian Track of the One Belt One road Initiative: Opportunities and risks*, <https://iorj.hse.ru/data/2018/11/26/1141386191/R.%20Izimov,%20Z.%20Muratalieva.pdf>, s. 137, dostęp: 04.12.2020.

Bibliografia

- T. Bodio, *Turkmenistan. Historia – społeczeństwo – polityka*, Elipsa, Warszawa 2005.
- B. Bojarczyk, A. Ziętek, *Region Azji Centralnej jako obszar wpływów międzynarodowych*, UMCS 2008.
- F. Cameron, *The Policies of the European Union and Russia Towards Central Asia*, „ICBSS Xenophone Papers”, November 2009, nr 8.
- Red. E. Cziomer, *Współczesne stosunki międzynarodowe. Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych*, Kraków 2014.
- Red. A. H. Dani, V. M. Masson, *History of Civilizations of Central Asia, t. I*, UNESCO Publishing, Paris 1992.
- Ł. Gacek, *Strategia energetyczna Chin wobec Azji Centralnej — konsekwencje dla Europy*, Instytut Bliskiego i Dalekiego Wschodu, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2014.
- R. Jakimowicz, *Nowy Jedwabny Szlak a wzrost pozycji krajów Europy Środkowo – Wschodniej wobec Rosji i Chin*, Nowa Polityka Wschodnia 2017, nr 1 (12).
- J. S. Nye, R.O. Keohane, *Transnational Relations and World Politics: An Introduction*, „International Organization”.
- E. Kochanek, *Azja Centralna — rosnący w siłę dostawca surowców energetycznych*, Zeszyty Naukowe ASzWoj nr 4 (109) 2017.
- E. F. Larus, *Politics & Society in Contemporary China (second edition)*, USA 2020.
- K. Oskanian, *Putin’s Eurasian Union — From Preelectoral Slideshow To Quest for Empire?*, „The Foreign Policy Centre Briefings”, July 2013.
- J. A. Olędzki, *Mocarstwo z panazjatyckiej mozaiki. Geneza i ewolucja Szanghajskiej Organizacji Współpracy*, Instytut Boyma, Warszawa 2019.
- J. A. Olędzki, *Zaangażowanie Unii Europejskiej w rozwój gospodarczy i społeczny Azji Centralnej. Stan i perspektywy*.
- V. Paramonov, O. Stolpovski, *Russia And Central Asia: Multilateral Security Cooperation*, „Central Asia Series” 2008, nr 8.
- P. Trzaskowski, *Chińska strategia powrotu do Azji Centralnej — Jedwabny Szlak XXI wieku*, INP UWM Olsztyn, Forum Politologiczne, t. 8, 2008.
- W. Zaborowski, *Polityka Chin wobec Afganistanu w kontekście zakończenia misji ISAF*, Bezpieczeństwo Narodowe nr III-IV (23-24), 2012.
- A. Zamaraeva, *Interesy Chin w Azji Centralnej*, „Azja-Pacyfik” t. VIII, 2005.

- K. Wojczal, *Azja Środkowa — chiński magazyn surowców. Analiza*, <https://www.krzysztofwojczal.pl/analizy/azja-srodkowa-chinski-magazyn-surowcow-analiza/>
<https://www.globalfirepower.com>.
- И. Джорбенадзе, *Спасет ли Китай Центральную Азию от террористов?*, <https://knews.kg/2019/07/18/spaset-li-kitaj-tsentralnuyu-aziyu-ot-terroristov/>.
- 通讯：新运输走廊提升中国与中亚区域合作, http://www.xinhuanet.com/2019-11/03/c_1125186656.htm.
- Country Analysis Briefs: China, U.S. Energy Information Administration (EIA), <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/China/china.pdf>.
- D. Hao, *一带一路”倡议与新时期中国的中亚外交*, <http://www.xinghuozk.com/77553.html>.
- Ch. Campbell, *Uighur Extremists Joining ISIS Poses a Security and Economic Headache for China's Xi Jinping*, <https://time.com/4416585/isis-islamic-state-china-xinjiang-uighur-xi-jinping/>.
- Państwo Islamskie w Syrii przyciąga obywateli państw Azji Środkowej*, <https://telewizjarepublika.pl/panstwo-islamskie-w-syrii-przyciaga-obywateli-panstw-azji-srodkowej,16220.html>.
- Global Terrorism Index 2019, <http://visionofhumanity.org/indexes/terrorism-index/>.
- Terrorism Index in China, <https://tradingeconomics.com/china/terrorism-index>.
- At least 50 reported to have died in attack on coalmine in Xinjiang in September*, <https://www.theguardian.com/world/2015/oct/01/at-least-50-reported-dead-in-september-attack-as-china-celebrates-xinjiang>.
- Timeline: Terror in Xinjiang*, http://www.china.org.cn/china/xinjiang_unrest/2009-07/09/content_18104185_3.htm.
- Opium poppy cultivation in Afghanistan, 1994 – 2018 (hectares)*, https://www.ecoi.net/en/file/local/2013549/Afghanistan_opium_survey_2018_socioeconomic_report.pdf.
- World Drug Report 2019*, https://wdr.unodc.org/wdr2019/prelaunch/WDR19_Booklet_1_EXECUTIVE_SUMMARY.pdf.
- ACC Representative Attended the 7th China-Central Asia Cooperation Forum*, http://www.asean-china-center.org/english/2019-10/30/c_138515717.htm.

Dr. Christina Lin, *Al Qaeda and ISIS Have Declared War on China –Will Beijing Now Arm the Kurds?* https://www.files.ethz.ch/isn/185086/299_Lin.pdf.

The Oxford Institute for energy studies, *Central Asian Gas: Prospects for the 2020s*, <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2019/12/Central-Asian-Gas-NG-155.pdf>.

https://www.mitsui.com/mgssi/en/report/detail/_icsFiles/afieldfile/2019/08/27/1908e_kitade_e_1.pdf.

China Energy Information, <https://www.enerdata.net/estore/energy-market/china.html>.

Debate: *What China's new Silk Road means for Europe*, <https://www.gisreportsonline.com/debate-what-chinas-new-silk-road-means-for-europe.politics,2425.html>.

China's footprint in Central Asia, <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/germany-and-asia/news/asia-policy-brief-chinas-footprint-in-central-asia>,

J. Jakóbowski, M. Marszewski, *Crisis in Turkmenistan. A test for China's policy in the region*, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2018-08-31/crisis-turkmenistan-a-test-chinas-policy-region-0>

T. Zimmerman, *The New Silk Roads: China, the US, and the Future of Central Asia*, https://cic.nyu.edu/sites/default/files/zimmerman_new_silk_road_final_2.pdf

T. Ahmad, *Who's Afraid of One Belt One Road?*, <https://thewire.in/external-affairs/one-belt-one-road-shaping-connectivities-and-politics-in-the-21st-century>.

M. Kaczmarek, <http://www.theasanforum.org/russia-china-relations-in-central-asia-why-is-there-a-surprising-absence-of-rivalry/>.

R. Izimov, Z. Muratalieva, *The Central Asian Track of the One Belt One road Initiative: Opportunities and risks*, <https://iorj.hse.ru/data/2018/11/26/1141386191/R.%20Izimov,%20Z.%20Muratalieva.pdf>.

D. Kliman, R. Doshi, K. Lee, Z. Cooper, „Grading China's Belt and Road”, Center for a New American Security, <https://www.cnas.org/publications/reports/beltandroad>.

Belt and Road Initiative, <https://www.beltroad-initiative.com/belt-and-road/>.

R. Czubiński, *Nowy Jedwabny Szlak: Infrastruktura nie nadąza za przewozami*, <https://www.rynek-kolejowy.pl/mobile/nowy-jedwabny-szlak-infrastruktura-nie-nadaza-za-przewozami-87005.html>.

Chińska firma transportowa inwestuje w Kazachstanie w ramach Nowego Jedwabnego Szlaku, <http://pulsazji.pl/2017/05/17/chinska-firma-transportowa-inwestuje-w-kazachstanie-w-ramach-nowego-jedwabnego-szlaku/>.

Afganistan łącznikiem pomiędzy Turkmenią a Tadżykistanem, <https://studium.uw.edu.pl/afganistan-lacznikiem-pomiedzy-turkmenia-a-tadzykistanem/>

M. Seyfettin, Turkmenistan's New Silk Road Policy, <https://ankasam.org/en/turkmenistans-new-silk-road-policy/>.

Ch. Devonshire-Ellis, Awaiting On Kyrgyzstan To Allow China's Railway Through Central Asia And To The Middle East, <https://www.silkroadbriefing.com/news/2020/12/10/awaiting-on-kyrgyzstan-to-allow-chinas-railway-through-central-asia-and-to-the-middle-east/>.

I. Moraru, Turkmenistan: New transportation and Energy Projects Bridging East and West, <https://www.s-ge.com/ja/node/29005>.

Interview: Belt and Road Initiative bolster China-Tajikistan ties, says ambassador, http://www.xinhuanet.com/english/2018-10/10/c_137521680.htm.

China business briefing: Whose Belt and Road is it anyway?, <https://eurasianet.org/china-business-briefing-whose-belt-and-road-is-it-anyway>.

O AUTORZE

Piotr Dutkiewicz. Doktorant nauk o polityce na Uniwersytecie Marii Curie – Skłodowskiej w Katedrze Stosunków Międzynarodowych. W swoich badaniach związanych z doktoratem koncentruje się na kwestiach dotyczących mniejszości ujęgurskiej. Absolwent Uniwersytetu Warszawskiego kierunków politologia oraz sinologia. Obecnie zainteresowana naukowe dotyczą przede wszystkim Chińskiej Republiki Ludowej oraz obszaru Azji. Autor artykułów i wystąpień naukowych związanych z tematyką chińską, technologią oraz polityzacją religii. Aktywny uczestnik konferencji ogólnopolskich i międzynarodowych.

JEŻELI DOCENIASZ NASZĄ PRACĘ, DOŁĄCZ DO GRONA NASZYCH DARCZYŃCÓW!

Z otrzymanych funduszy sfinansujemy powstanie kolejnych publikacji.

Możliwość wsparcia to bezpośrednia wpłata na konto Instytutu Nowej Europy: 95 2530 0008

2090 1053 7214 0001 tytułem: „darowizna na cele statutowe”.